

Necib Âsım'ın 'Kıpçak Türkçesine Dâir' Başlıklı Yazısı Üzerine

On the Necib Âsım's Article Entitled 'Kıpçak Türkçesine Dâir/On the
Kipchak Turkish'

Halilibrahim ERTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Bile-
cik/Türkiye

Assis. Prof., Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Arts and Sciences, Bile-
cik/Turkey

halil.erturk@bilecik.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6966-4302>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 09.10.2021

Kabul Tarihi / Date Accepted: 26.11.2021

Yayın Tarihi / Date Published: 30.11.2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Kasım / November

Atıf / Citation: Ertürk, Halilibrahim. "Necib Âsım'ın 'Kıpçak Türkçesine Dâir' Başlıklı Yazısı Üzerine". *edid: edebali islamiyat dergisi/edebali islamic journal* 5/2 (Ka-
sım/November 2021): 53-69

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Web: <http://dergipark.gov.tr/edid> | [mailto: iifdergi@bilecik.edu.tr](mailto:iifdergi@bilecik.edu.tr)

Copyright © Published by Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi /
Bilecik Seyh Edebali University, Faculty of Islamic Sciences, Bilecik, 11230 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All rights reserved.

Özet

29 Aralık 1861'de Kilis'te doğan Necib Âsım, 74 yıllık yaşamı boyunca Türk dili ve tarihi ile ilgili pek çok eser ortaya koymuş; çalışmalarıyla Türk diline, Türk tarihine ve kültürüne önemli hizmetler sunmuştur. Necib Âsım, çalışmalarının birçoğunda Türk milletin ve Türk dilinin kökenlerine inmeye çalışmış, özellikle tarihî Türk lehçeleri ve bu lehçelerle kaleme alınan kaynaklar üzerine çalışmalar yapmıştır. Bununla birlikte Necib Âsım tarafından kaleme alınan pek çok çalışma yeterince tanıtılmamış, tabiri caizse rağbet görmemiştir. Büyük bir kısmı ise dil ve edebiyat camiasının çoğu mensubunca tanınmamaktadır.

Bu çalışmanın amacı; Necib Âsım'ın H. 1332 (M. 1914) tarihli Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuasında yayımlanan 'Kıpçak Türkçesine Dâir' başlıklı yazısını tanıtmak ve bu yazıdan hareketle yazarın Kıpçaklar ve Kıpçak Türkçesine dair görüşlerine yer vermektir. Çalışma kapsamında Necib Âsım'ın 'Kıpçak Türkçesine Dâir' başlıklı yazısı Latin alfabesine aktarılmış, metinden hareketle yazarın Kıpçaklar ve Kıpçak Türkçesine dair görüşleri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili Tarihi, Kıpçaklar, Kıpçak Türkçesi, Necib Âsım.

Abstract

Necib Âsım was born in Kilis on December 29, 1861. During his 74-year life, Necib Âsım produced many works on Turkish language and history and he has provided important services to Turkish language, history and culture with his works. Necib Âsım, in many of his works tried to descend to the origins of the Turkish nation and the Turkish language; he made studies especially on historical Turkish dialects and historical sources written with these dialects. However, many studies written by Necib Âsım have not been introduced sufficiently so far, and many of these studies have not been in demand. Most of them are not recognized by most members of the language and literature community.

The aim of this study is to introduce the article titled 'Kıpçak Türkçesine Dâir' which belongs to Necib Âsım and published in the Journal of Darulfunun Faculty of Literature dated H.1332 (M.1914). In addition to this, writer's views on Kipchaks and Kipchak Turkish are included in this article. Within the scope of the study Necib Âsım's article titled 'Kıpçak Türkçesine Dâir' written in Ottoman Turkish was translated to Latin alphabet. Based on the text, writers views on Kipchaks and Kipchak Turkish were evaluated.

Keywords: History of Turkish Language, Kipchaks, Kipchak Turkish, Necib Âsım.

GİRİŞ

Çalışmalarıyla Türk dili, Türk tarihi ve Türk kültürüne önemli hizmetleri olan, Türkçülük mefkûresinin düşünsel ve kültürel zemininin oluşması ve gelişmesine büyük katkı sağlayan Necib Âsım, düşünceleri ve icraatlarıyla önemli bir bilim adamıdır. Necib Âsım Bey, eserlerinin birçoğunda Türk dili ve Türk kültürü üzerine yoğunlaştığından ve Türkçülüğe özellikle vurgu yaptığından, Anadolu'da Türkçülük mefkûresinin kurucularından kabul edilir. 74 yıllık yaşamı boyunca Türk dili ve Türk tarihi alanında pek çok eser kaleme alan Necib Âsım, Türklük bilimi alanındaki çalışmalara önemli düzeyde katkı sağlamıştır. Yazarın çalışmalarından bir kısmı üzerinde makale ve kitap gibi çeşitli boyutlarda birtakım çalışmalar yapılmış, bir kısmı ise hâlen bilim dünyasına tanıtılmayı ve üzerinde çalışılmayı beklemektedir.

Bu çalışmanın amacı, Darülfünun Edebiyat Fakültesi Dergisi H. 1332 (M. 1914) tarihli sayısında Necib Âsım tarafından yayımlanan 'Kıpçak Türkçesine

Dâir' başlıklı makaleyi tanıtmak ve bu yazıdan hareketle yazarın Kıpçaklar ve Kıpçak Türkçesine dair görüşlerine yer vermektir.

Çalışmanın yöntemi "inceleme, fonemik transkripsiyon ve yorumlama" olarak ifade edilebilir. Çalışma kapsamında Necib Âsım'ın Osmanlı Türkçesi ile yazdığı 'Kıpçak Türkçesine Dâir' başlıklı yazısı Latin-Türk alfabesine aktarılmıştır.

'Necib Âsım'ın Kıpçaklar ve Kıpçak Türkçesi hakkındaki görüş ve yorumları nelerdir?' sorusu çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. Görüşleri, Kıpçaklar ve Kıpçak Türkçesi ile ilgili diğer görüşler ve çağdaş eserlerle uyumlu mudur? Azerbaycan Türkleri ile Kıpçaklar arasında bir bağlantı var mıdır? Çalışma kapsamında Necib Âsım'ın 'Kıpçak Türkçesine Dâir' başlıklı makalesinden hareketle bu sorulara cevap verilmeye çalışılmıştır. Yazar, bahsedilen makalede Kuman-Kıpçakların tarih sahnesine çıkışı ve isimlendirilmeleri hakkında bilgi vermektedir. Ona göre 'Kuman' adı, Kafkas dağlarının kuzey yamaçlarından kaynayıp dökülen Kuman Nehri'nden gelmektedir. Bu açıklamayı müteakip Kuman-Kıpçakların tarihsel süreci ve Moğollara karşı mücadeleleri anlatılır. Metnin ilerleyen bölümlerinde Necib Âsım, Deşt-i Kıpçak denilen bölgede Kuman-Kıpçaklardan elde edilebilen Latin harfleriyle yazılmış tek Türkçe eser olan Codex Cumanicus'tan şiir, bilmece ve ilahi parçalarından alıntılar yapar ve bunları Osmanlı Türkçesiyle karşılaştırır. Kıpçak Türkçesinin anlaşılabilirlik açısından Osmanlı Türkçesinden çok uzak olmadığını vurgular. Daha sonra Codex Cumanicus'un dilinin Azerbaycan lehçesine Osmanlı Türkçesinden daha yakın olduğunu belirtir. Bu da Necib Âsım'a göre Kıpçak Türkleri ile Azerbaycan arasında bir irtibat olduğunu ortaya koymaktadır. Daha sonraki dönemlerde Kıpçaklar ve Kıpçak Türkçesi tarihi üzerine yapılan çalışmalar ve araştırmalar yazarın bu görüşünde haksız olmadığını ortaya koymaktadır. Yapılan araştırmalar, 9. yüzyılın sonlarından itibaren Azerbaycan'ın kuzeyinden ve Kafkaslardan gelen Kıpçakların bölgeye yerleştiğini, bir kısmının Derbent üzerinden Selçuklulara katılarak Müslüman olduğunu, bir kısmının ise Gürcülere dâhil olarak Hıristiyanlaştığını ortaya koyar.

Necib Âsım'ın bu çalışması metodolojik açıdan biraz zayıf görünse de 20. yüzyılın başlarında Kıpçaklardan, Kıpçak Türkçesinden ve bunların Azerbaycan ile irtibatından bahsetmesi dikkat çekicidir. Çalışmada Kıpçakların bir Türk kavmi olduğu ve Batı Sibirya'dan Doğu Avrupa'ya kadar olan bölgeyi etnik ve kültürel açıdan etkilediği vurgulanmaktadır.

1. Kıpçaklar ve Kıpçak Türkçesine Dâir

Kıpçak adının geçtiği ilk tarihî kaynak, Şine Usu vadisinde bulunan ve ‘Şine Usu Kitabesi’ olarak bilinen taş yazıttır. Bu yazıt, 1909 yılında çıktığı Moğolistan seyahati sırasında G. Ramstedt tarafından bulunmuştur. M. Öner, bu kitabenin Uygur Kağanlığı’nın kurucularından İl İtmış Bilge Kağan’ın mezar taşının bir parçası olduğunu bildirmekte, yazıtta “türük kıpçak elig yıl olurmuş...” ibaresinin yer aldığını ifade etmektedir.¹ Bugünkü kaynakların pek çoğunda yaygın olarak kullanılan ‘Kuman/Kıpçak’ adlarının yanında, bu Türk boyu için tarihî kaynaklarda farklı adların kullanıldığı da görülmektedir. Daha çok Macarların kullandığı ve Arapça coğrafya kitaplarından bazılarında da görülen ‘Kun’, XI. yüzyıldan itibaren Rus kaynaklarında görülen ‘polovets’, Bremenli Adam’ın XI. yüzyıla ait Latince eserinde geçen ‘palladi’, XIII. yüzyıl Orta Almanca ve Latince metinlerinde tespit edilen ‘valwen’, Matthaios’un XII. yüzyıldan kalma Ermenice eserinde kullandığı ‘xarteşk’n; Kıpçaklar için kullanılan diğer adlardır.² N. Âsım ise ‘Kıpçak Türkçesine Dâir’ başlığıyla 1914 yılında (H. 1332) kaleme aldığı yazısında, Kıpçakları adlandırmada Macarların ‘kun’, Slavların ise ‘ova halkı’ anlamına gelen ‘polovçi’ sözcüklerini kullandığını ifade eder.³

Kıpçaklar ya da Kıpçak Türkleri, konuyla ilgili kaleme alınan pek çok kaynakta ‘göçebe bozkır toplumu’ olarak tanıtılmaktadır. Başlıca kaynaklarda Kıpçakların yaşadığı bölge olarak kuzeyde Altaylardan doğuda Türkistan’a, batıda Romanya’dan, güneyde Suriye, Hicaz ve Mısır’a kadar uzanan bölge gösterilir. Birçok kaynakta Kıpçakların ilk yurdu olarak bahsedilen Karadeniz’in kuzeyinde yer alan bölge, Müslüman çevrelere ait 8. yüzyıl kaynaklarında ‘Deşt-i Kıpçak’ adıyla, Batı kaynaklarında ise ‘Cumania (Kuman Diyarı)’ olarak tanımlanır.⁴

Kıpçakların adlandırılmaları hususunda olduğu gibi, kim oldukları ve tarih sahnesine çıkışları hakkında da kaynaklarda birbirinden farklı birkaç yaklaşım karşımıza çıkar. J. Marquart, G. Haloun, W. Barthold gibi Kuman-Kıpçakların kökenine dair ilk araştırmaları yapanlar, Kuman-Kıpçakların bir Moğol kavmi olduğu görüşünü dile getirirler. Kafesoğlu ve Kurat gibi Türk tarihi ve tarihteki Türk kavimleri üzerine köklü çalışmalar yapan araştırmacılar ise hem 10-11. yüzyıl kaynaklarına hem de konuyla ilgili kaleme alınmış çağdaş

¹ Mustafa Öner, *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, (Ankara: TDK Yayınları, 1998), 16.

² Öner, *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, 16.

³ N. Âsım Yazıksız, “Kıpçak Türkçesine Dâir”, *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, 1/4 (1914): 380-388.

⁴ Gönül Yektaş Biancat, “Kıpçak-Kumanların Olası Etnik Kökenlerine Dair Bir Tez”, *Universita La Foscari Venezia* (2019): 1-10.

kaynaklara⁵ dayanarak Kuman-Kıpçakların Peçenek ve Uzlar gibi diğer Türk boylarıyla ırkdaş olduğunu ortaya koyarlar.⁶ Kafesoğlu, Kıpçakların kökeni ve tarih sahnesine çıkışını şu şekilde açıklar:

“Aslında Batı Gök-Türk topluluklarından olan Kıpçak kütlesi, eski Çik’lerin 10. asırdaki devamı olduğu anlaşılan, İrtiş boylarındaki Kimeklerden İşim-Tobol vadilerinde oturan bir kol idi. Kaşgarlı, Yimek (İmek) kavminden ve bu kavim Kıpçakların büyüğü sayıldığı halde Kıpçakların kendilerini ayrı tuttuklarından bahseder. Bundan, Marquart’a göre o sırada (11. asrın son yarısı) ikili federasyon (Kimek = İki Yimek, 2 İmek) hâlinde yaşayan Kimeklerde idareciliğin Kıpçak kolunda olduğu anlaşılmaktadır.”⁷

Kıpçaklar, 13. yüzyıl başındaki Moğol istilasına dek Karadeniz’in kuzeyinde yer alan ve pek çok kaynakta ‘Deşt-i Kıpçak’ olarak adlandırılan alanı hâkimiyet altında tutmuşlardır. Doğu Avrupa’dan başlayıp Sibirya’nın batısına kadar uzanan bozkırların tamamını kapsayan Kıpçak yurdu, o zamanlardan itibaren İslamî kaynaklarda ‘Deşt-i Kıpçak’, Batı kaynaklarında ise ‘Comania (Komanya)’ olarak adlandırılmıştır.⁸ Fakat Moğolların yöneldiği hemen tüm diyarlarda olduğu gibi, Moğol istilaları karşısındaki yenilgi Deşt-i Kıpçak’ta da görülür. 1223’te Cebe ve Subatay komutasındaki Moğol ordusu karşısında, ittifak ettikleri Ruslarla birlikte yenilen Kıpçaklar, Cengiz Han’ın torunu Batu Han idaresindeki Moğol ordusu karşısında da tutunamamış; Don-Donetz havzasında Başbuğ Köten kumandasındaki kuvvetler dağılmıştır. Başbuğ, bu mücadeleden sağ kurtulabilenlerle birlikte 1239’da Macaristan’a iltica etmiştir. Kıpçaklar içerisinden oldukça kalabalık bir topluluk da İtil Bulgaryası’na giderek orada nüfus çoğunluğunu elde etmişlerdir. Bu durum, Kıpçak Türkçesinin bu bölgede umumileşmesine yol açmıştır.⁹ Yazıksız, Kuman-Kıpçakların Moğollar karşısında hezimete uğrayarak Bizans ve Macaristan’a sığınmalarını ve Macaristan’da hoş karşılanmalarını şöyle aktarır:

“(14) Kumanlar da sâir Türk akvâmı gibi, kardaş muhârebelerinde bulunmuşlar, Macarlarla savaşmışlar, (15) on üçüncü ‘asr-ı milâdîde Macar ve Ruslarla Cengiz

⁵ Kafesoğlu ve Kurat, Kuman-Kıpçakların Orta Asya’dan batıya, Anadolu’ya ve Deşt-i Kıpçak olarak bili nen Karadeniz’in kuzey bölgesinden Balkanlara dek akınlar düzenleyen diğer Türk kavimleri ile soydaş oldukları tezine dayanak olarak El-Birûnî (10-11. asır) ve Mervezî (12. asır) gibi Müslüman tarihçi ve coğrafyacıların eserlerini almışlardır.

⁶ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, (İstanbul: Ötügen Neşriyat, 2015), 180; A. Nimet Kurat, *Peçenekler [Haz. Ahsen Batur]*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2016), 28-29.

⁷ Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, 181.

⁸ Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, 182.

⁹ Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, 185-186.

akınına karşı turmak istemişler, (16) ‘Kalka’ melhamesinde kırılmışlardır. Bunlardan kurtulabilen on biñ kişi Bizans hudûdına (17) can atmış ve 1227’de Hıristiyan olmuşlardır. Bunların te’sis eylediği ufacak hükümet (18) çok devâm edemedi; Kuman Hânı iki def’a Moğollarla muvaffakiyetle çarpışdı ise de nihâyet (19) Batu Hân’a mağlûb oldu. 40.000 çadır halkı ile Macaristan’a geçdi. ‘Aynı ırktan (20) olmakdan ziyâde Hıristiyanlığı kabûl etmiş olmalarından dolayı bunlar Macaristan’da hüsn-i (21) kabûl gördiler.’¹⁰

Altın Ordu Devleti’nin kuruluşundan itibaren (M. 1256) Kıpçakların bu bölgede fazla bir rolü kalmamış, bununla birlikte bölge uzun yıllar daha ‘Deşt-i Kıpçak’ olarak anılmaya devam etmiştir. 13. yüzyıl başlarından itibaren kıtlık ve hayvan hastalıkları gibi çeşitli nedenler ve siyasi baskılardan dolayı bu bölgede yaşam şartları iyice zorlaşan Kıpçaklar, Slavlardan kendilerine kalan bir gelenek olarak gençlerini yabancı topraklara göndermeye başlamışlardır. Çoğunlukla savaşçı karakteriyle tanınan ve iyi birer süvari olan Kıpçakların bu dönemde bilhassa Mısır dolaylarına gençlerini para karşılığında gönderdiği bilinmektedir. Mısır’da varlık gösteren Eyyûbi Devleti, kendi kaynaklarının yetersizliği dolayısıyla asker ihtiyacını dışarıdan ithal ettiği gençlerden karşılamakta ve onlara ordunun çeşitli kademelerinde görev vermekteydi. 13. yüzyılın başlarından itibaren Kıpçak bozkırından bu bölgeye pek çok genç savaşçı transfer edilmiş, transfer edilen bu gençler özel eğitime tâbi tutularak orduda görevlendirilmiştir.¹¹

1250’de çoğunluğu Kuman-Kıpçak unsurlarından oluşan askerî birliklerin başında bulunan İzzüddin Aybeg, devletin başına geçerek ve askerî nüfuzunu kullanarak Eyyûbi hâkimiyetine son vermiş, Memlûk Devleti’ni kurmuştur. Aybeg’in devletin başına geçmesiyle bölgedeki Kıpçak hâkimiyeti daha da güçlenmiştir. Aybeg’den sonra yine bir Kıpçak Türkü olan Sultan Baybars, askerî alandaki yeterliliği ve idarî alandaki yeteneği sayesinde iktidarı döneminde (M. 1260-1277) bölgedeki Kıpçak hâkimiyetini tahkîm etmiştir. Hülagû kumandası altındaki Moğol ordusunu Ayn-ı Calut’ta yenilgiye uğratarak Moğol ordularını Mısır-Suriye bölgesinden uzak tutmayı başarmıştır.¹²

1279-1290 arasında iktidarı devralan Sultan Kalavun da yine bir Kıpçak Türkü olarak karşımıza çıkar. Tüm bu devre boyunca, 14. yüzyıl başlarına dek bölgede Kıpçak hâkimiyetinin sürmesi neticesinde mevcut devlet, ‘Ed-Dev-

¹⁰ Yazıksız, “Kıpçak Türkçesine Dâir”, 380.

¹¹ Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, 186.

¹² Sadettin Y. Gömeç, “Türk Tarihinde Kıpçaklar”, *Türk Tarihçiliğine Katkılar (Mustafa Kafalı Armağanı)*, (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2013): 22.

letü't-Türkiya/Devletü'l-Etrâk' olarak anılır. Ülkenin 1517'de Osmanlı Türklerine intikal etmesine dek, Arapça konuşan bir kısım yerli halkın dışında kalanlar için umumî dil Türkçe olmuştur.¹³ Bu gelişmeler neticesinde 13-15. yüzyıllar arasında güneyde Mısır ve Suriye'de yazı dili olarak kullanılmış olan Kıpçak Türkçesiyle başta sözlük ve gramerler olmak üzere, okçuluk, at yetiştiriciliği, veterinerlik gibi alanlarda çok sayıda eser verilmiştir. Çalışmanın kapsamı açısından bu eserlerin burada ayrıca tanıtılması gerekli görülmemiştir. Çalışmanın müteakip bölümü kapsamında, Necib Âsım Bey'in 'Kıpçak Türkçesine Dâir' başlıklı yazısı dâhilinde Kıpçaklar ve Kıpçak Türkçesi hakkındaki görüşleri aktarılmıştır.

2. Metin

[380] Kıpçak Türkçesine Dâir

(01) Kafkas tağlarının şimal yamaçlarından kaynayub dökilen sulardan “Kuman” ırmağı (02) büyük Türk âilesinden bir kısmına ad olmuştur. Esâsen Oğuz neslinden olan bu Kumanlar (03) Türk târihinde “Kıpçak” dâye añılırlar. Kıpçak Türklerinin târihi pek o kadar uzun (04) degildir. Bunlar milâdîñ on birinci 'asrında çevik atları, hafif kayıkları ile tağlar (05) aşarak, dereler geçerek Macaristan sahrâsına, Bizans surlarına kadar akınlar etmişlerdir. (06) Macaristan'a birinci def'a olarak milâdîñ 1070 senesinde girmiş, fakat dikiş tutduramadıklarından (07) 1089'da bir ikinci hücum dahi etmiş idiler.

(08) Macarların “kuni”, İslavların “ova halkı” ma'nâsına olarak “polovçi” dedikleri (09) bu Kumanlara Macaristan'a icrâ ettikleri ikinci akında da tâlî gülümsemeden, yine mağlûb (10) oldılar. İçlerinden bir kısmı oralarda yerleşirilerek Hıristiyanlaşdırıldı. Tuna'nın altında (11) oturan kısım-ı küllisine de Macar Kralı İstanislaw harb açdı. Bunları tamâmen münhezim ederek (12) serhadlerini te'mine muvaffak oldu.

(13) Kumanlar da sâir Türk akvâmı gibi, kardaş muhârebelerinde bulunmuşlar, Macarlarla savaşmışlar, (14) on üçüncü 'asr-ı milâdîde Macar ve Ruslarla Cengiz akınına karşı turmak istemişler, (15) “Kalka”¹⁴ melhamesinde kırılmışlardır. Bunlardan kurtulabilen on biñ kişi Bizans hudûdına (16) can atmış ve 1227'de Hıristiyan olmuşlardır. Bunların te'sis eylediği ufacık hükümet (17) çok devâm edemedi; Kuman Hânı iki def'a Moğollarla muvaffakiyetle çarpışdı ise de nihâyet (18) Batu Hân'a mağlûb oldu. 40.000 çadır halkı ile Macaristan'a geçdi.

¹³ Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, 186-187.

¹⁴ Bu kelime, metinde sehven “Falka” şeklinde yazılmıştır.

'Aynı 'ırktan (19) olmakdan ziyâde Hıristiyanlığı kabûl etmiş olmalarından tolayı bunlar Macaristan'da hüsn-i (20) kabûl gördiler.

(21) Türklerden ötede beride cema'atle Hıristiyan olanlara târîhde tesâdüf olunur, fakat (22) Türk rûhınıñ Hıristiyanlığa ısınmadığı da görülüyor. Türkün seciyesinde ta'assub yoktur. (23) İşte bu sebeble hasbe'l-icâb tanassur eden Türk cema'atlerinde râbıta-i dîniyye zevâhiri geçmeyecek-

[381] Kıpçak Türkçesine Dâir

(01) kadar gevşek kalmışdır. Macaristan'a ilticâ eden bu Kumanlar da eski törelerini, şamanîliklerini¹⁵ (02) muhâfaza ediyorlardı. Macar Kralı meşhur "Belâ" bunlara Tuna ile Tais arasında yer (03) tahsîs etmiş, 'İsevî dînine girmeleriçün çalışmışdır. Vâkı'an Hıristiyanlık (04) arasına onuncı 'asrda intişât etmiş idiye de Kumanlarıñ henüz muhâfaza eyledikleri atalar (05) töresi Kral Beşinci Vladislav'ın¹⁶ damarlarında uyuyan irsî 'an'aneleri uyandırmış (06) olmalı ki târîh kendisine "Kuman" lakâbını vermişdir.

(07) Millî Macar Krallığı hânedânı olan "arpad"lar söndükden soñra yerine gelen Anju (08) Anjou'lar bilhassa Birinci Ludvih'ın¹⁷ kan ve demir ile tazyfki ve hele Papa Dördüncü Nikolaius (09) zamânından beri Vatikan kürsîsiniñ i'lân eylediği cihad ve gönderdiği misyonerler te'sîriyle (10) 1330'da tamâmen Nasrânîleşerek Macarlara karışmışlardır.

(11) Kurûn-ı Vustâ'da demir ile kanıñ kuvve-i iknâ'iyyesi şübhesiz ki pek büyükdür; fakat (12) bu husûsda misyonerleriñ ne derecede gayret etmiş olduklarına Avrupaca Kodeks Kumanikus (13) (Codex Cumanicus) nâmıyla ma'rûf olan Mecelle-i Kumaniyye delâlet etmektedir. Vâkı'an bu mecelle (14) Kumanlarıñ örf ve 'âdetlerine dâir bize çok bir şey öğretmez. Birkaç sahîfelik bilmecelerden mâ'ada (15) bunlarda bizlerce ehemmiyete şâyan bir şey yoktur. Hıristiyanlığa müte'allik ilâhi, du'â ve sâireden 'ibâret (16) olan bu mecelle 1303 milâd târîhinde yazılmışdır. İşte o devrede Kuman diline dâir ma'lûmât (17) almak için bu mecmu'a mühim bir vesîkadır. Sırf lisânî bir tettebbu' mahsûli olmak üzere (18) mecelleden birkaç parça aldık.

¹⁵ Bu kelime, metinde sehven "şamaniklerini" şeklinde yazılmıştır.

¹⁶ Burada bahsedilen kişi aslında V. Vladislav değil IV. Vladislav Kumân olmalıdır. IV. Vladislav; Macar Kralı V. Stephen ve Kuman Prenses Elizabet'in oğludur. 1272-1290 arasında Macar ve Hırvat Kralı'dır. Metinde sehven "Vlasdistilav" olarak yazılmıştır.

¹⁷ Ludvik Jagellonsky (II. Lajos).

(19) Bizim edebî lisânımız olan İstanbul şîvesi, Türkmen ve Kıpçak lehçeleriniñ karışmasından (20) hâsıl olmuştır. Bunuñ eñ açık delili ise şu bilmecelerde görölür:

(21) 'Aslı	Tercümesi
(22) Akça kayda kışlamış?	Akça nerede kışlamış?
(23) Kanlı yerde kışlamış.	(ma'lûm)
(24) Kanı neçik yohamış?	Kanı niçün yokmuş?
(25) Hep ortada kışlamış.	(ma'lûm)
(26) Ol karın yavıdır.	Ol karın yağıdır: iç yağı.

[382] Edebiyyat Fakültesi Mecmu'ası

(01) Yazda yavlu tokmak yatır.	Kırda (yazı: yaylada) yağlı tokmak yatırıyor.
(02) Ol kirpidir.	
(03) Yazda yañı kelin yogunadır.	Kırda yeñi gelin kırıtıyor.
(04) Ol hamış başdır.	O kamış başdır.
(05) Mösyö Bâliğ, bu bilmeceyi “bir şî'irdir” diye tavsîf ediyor. “Yoğuna-” kelimesi Uyğurca (06) “yökünmek”dendir. Hibetü'l-Hakâyık'ın ikinci kısmındaki “yükünmek” kelimesine bakıla.	
(07) İçer, yer, inine girer.	(ma'lûm)
(08) Ol bıçakdır.	
(09) Biti bititidim.	Yazı yazı yazdım.
(10) Beş ağaçka bitidim.	Beş ağaca yazdım.
(11) Kona[1] suvım yoğurdım.	Cîve ile yoğurdum.
(12) Pekin[2] pekin çırmadım[3].	Pekce pekce sardım.
(13) Ol kınadır.	
(14) Ak koynıñ[4] avuzum[5] yok.	Ak yurduñ ağzı yok.
(15) Ol yumurtadır.	O yumurtadır.

(16) [1] Kona/küne: “Gün” kökinden türemiştir, bi'l-isti'âre gümüş ma'nâsındır. (17) “Suv (Souu) bildigimiz sudur. Şu hesabca gümüş suyu demek oluyor ki “cîve”ye uygun (18) bir ismdir. Kırım Türkçesinde çocukları bitden kurtarmak için kınalı cîve tertîbine “kona suyu” (19) diyorlar.

(20) [2] Pekin: Kutlu ma'nâsına olan "pek" ile "+în" lahîkasından mürekkebe hâldir.

(21) [3] Çırmak/yırmak: Sarmak, tolamak.

(22) [4] Kûy/koy: Yurt, mahfaza; Osmanlıcada ruzgârdan mahfuz ufak körfez, koy. Kırgızcada (23) kadınlara mahsûs örtülü araba.

(24) [5] Ağız.

[383] Kıpçak Türkçesine Dâir

(01) Öñli[1] solli ayırgan Sağlı solli ayrılan

(02) Otuz tümen[2] un aydım[3]. 300.000 un yaydım.

(03) Ol ay-kuyaşdır. Ol ay-güneşdir.

(04) Bilmecelerinñ vezni 4+3'dür.

(05) Şimdi bir de aşağıki nazmlara bakalım. Bunlar 1300 târihlerinde, şübhesiz misyonerler (06) tarafından veya onların delâletleriyle tanzim edilmiş oldukları cihetle bilmeceler derecesine varamaz, (07) yalınız o 'asrın lisânından bir numûne olmak i'tibârıyla ehemmiyeti inkâr edilemez.

(08) Aşağıki yedi bendden 'ibâret olan bir tehliil Hymne, Meryem Ana nâmınadır. Mösyö (09) Bâlig'in, Mösyö Andreas'ın eserine yazdığı 'ilâveye göre bu neşide Kurûn-ı Vustâ'da (10) Latince yazılmış bir manzûmenin tercümesinden 'ibâretdir; hattâ Mösyö F. Y. Mona tarafından (11) neşr dilen iki ciltlik bir mecmu'ada Latince olan 'aslı mevcûd imiş.

1-Neşide

(12) Ave[4], kız kim küsenc[5] üzre, Selam, kız ki iştiyâk üzre,

(13) Kıçkırıpsen Teñrige. Teñriyi çağırđın.

(14) Söürge[6] tip iştidirdiñ. Mazhar-ı 'inâyet ve meşnû' oldıñ.

(15) Sözni tenge[7] birikdirdiñ. Kelam ile lahmı birikdirdiñ.

(16) [1] Öñ: Sağ taraf.

(17) [2] Tümen: On biñ sayısı; Moğollarda 10.000 neferlik bir kıt'a-i askeriyye. Hâlâ İran'da da (18) müsta'meldir: Emîr-i tümen.

(19) [3] Aymak: Yaymak, azmak, yazmak.

(20) [4] Ave (Ave): Latince dir. Selam, merhaba, sağ ol ma'nâlarına gelir.

(21) [5] Kûsenc: İştîyâk (Koecendj) okumalıdır. Vâkı'an aslında "Kuceng" yazılı ise de (22) "kûsmek" ile değil "kûsnemek" ile 'alâkası bedîhidir.

(23) [6] Söürge mâh bile tolusen (plena gracia)

(24) [7] Ten: Vücûd, et.

[384] Edebiyyat Fakültesi Mecmu'ası

2-

(01) Ave, Mariya canıñnı Selam, Meryem, rûhuñı

(02) Yarutdı[01] ata nûrı Baba nûrı aydınlatdı

(03) Yüzüñ yarıklığından (Onuñ) yüzi parlaklığından

(04) Bizge teyir[2] onıglıgıñı[3] sen Bize selâmet getir

3-

(05) Ave, Mariya, içrikiñ[4] Selam, Meryem, dâhilî

(06) Teñri tinterese[5] hem boyuñ[6] Teñri aradıkda hem vücûdını

(07) Barçalardan artuk arı[7] Mevcûdâtдан daha mukaddes

(08) Seni tapupdır kan sili[8] (Ve) temiz buldı Han seni

(09) Ave, kız kim neñ kerdeki Selam, bâkire ki gerdegi

(10) Kün-dek[10] yarıkdır hem ıssı Gün gibi parlaktır hem sıcak

(11) Hristos küyevni kondırdıñ Hristos güvegi misâfir étidiñ

(12) Barçalarını sevdürdiñ (Ve) bizleri sevdirdiñ

4-

(13) Ave, Yesûvuñ çubugı Selam, Yesû'ın kütügi (ağacı)

(14) Tayak bizge senden bitdi Senden bize destek bitdi

(15) Egrimizni ol köndürir[11] Egrilerimizi ol toğrıdır

(16) Küçsizimizni kötürür[12] Kuvvetsizlerimizi (o) kaldırır

(17) [1] Yarutmak: Parlatmak. [2] Teyirmek: Degirmek. [3] Onıg, On, Oñ: Toğrı, (18) sağ, şifa. Osmanlıcada oñmak, oñarmak. Onıglıg: Selâmet. [4] İç: Dâhil. [5] Tintemek: (19) Aramak. [6] Boy: Uygurca bul, "vücûd" demektir. Budun (millet), bütün (hep), (20) boy (bir kıt'a, ufak kabîle), boy, kâmet. But: Vücûd, bacağın yukarısı, Bos: Hacim. (21) Bütme: Bitmek, neşvü nemâ bulmak. [7] (Arı): Musaffâ, temiz, mukaddes. [8] (Sili): Silmekden, temiz, silinmiş. (22) [9] Kerdek: Küçük ota, hacîre, iclâs. [10] Dek/Tek: Gibi. [11] Köndürmek:

Toğrultmak. (23) Osmanlıcada; sancak gönderi, sancak direği. [12] Kötermek: Kaldırmak, (24) i'lâ, hân kötermek.

[385]

Kıpçak Türkçesine Dâir

6-

(01) Ave, ünün organını	Selam, sesiñ argunına
(02) Korkün yeñibdir lisânı	Güzelliğñ lisânı yeñibdir
(03) Kim bizim için öltürüldi	Kim bizim için (buzağñ gibi)
(04) Buzavlay, anıñ anası	Öldürileniñ anasıñ

7-

(05) Ave, Hristos anasına	Selam, Hristosuñ anasına
(06) Oğlıñ kurban boldı ise	Oğluñ kurbân oldıysa (da)
(07) Kurban barçar andan kaldı	Kurbân 'umûman o zamandan
beri kaldı
(08) Töreniñ kökeli yetdi	Kânun kemâlini buldı

1-

(09) Sagnısamen[1] bahasız kanını	Düşünürsem bahasız kanını
(10) Kim Hristoz töktü seüb kolunu	Kim Hristos dökdü kollarını
severek
(11) Tayalman[2] yaşımını	Gözyaşlarımı tutamam
(12) Kim unutgay munça yigilikni	Kim bunca iyiliğñ unudabilir
(13) Kim içip tatlı çokrak[3] suvunu	Ki o tatlı pekâr suyunı içerek
(14) Toydırdı canını	Toydırdı canını

2-

(15) Yezuz tatlı eç yamansız egeç	Yesû' tatlım hiç kusursızısñ
(16) Ne kıynarsen eç yazıksız egeç	Niçün ezâ edersiñ hiç kusursız
oldığñ hâlde
(17) Öz nezik boyuğñı	Özüñüñ nâzik tenine
(18) Men karakçı sen kök Hânı egeç	Ben bir kaltabanım, sen gök
Hânısñ
(19) Men yamanlı sen ayıpsız egeç	Ben kusurlı, sen 'ayıpsız iken
(20) Eltirsen haçımını	İletirsñ haçımını

(21) [1] Sağınmak/Sakınmak: Düşünmek. [2] (Tayalmamak): Tutamamak. [3] Pekâr: Çoğalmadan.

[386]

Edebiyyat Fakültesi Mecmu'ası

3-

(01) Eç bolmaçı nedege nek berdiñ	Hiç olan, niçün bâhevâ verdiñ
(02) Munça ulu baha nek tölediñ	Niçün böyle cerfimeye girdiñ
(03) A comart hangınam	Ey benim cömerd hancığım
(04) Ançatay köp söümekden esirdiñ	Muhabbetden pek çok derece mest oldiñ
(05) Kim haçka minmege uyalmadıñ	Çârmağa çıkmadan çekinmediñ
(06) A tatlı beginem	Ey benim tatlı becim

4-

(07) Mindiñ haçka kim biz de mineli	Sen haça çıkdıñ ki biz de çıkalım
(08) Söüdiñ bizni kim biz de söeli	Bizi sevdiñ ki seni sevelim
(09) Dünyeni unutup	Dünyânı unudub
(10) Kanıñ töktüñ kim biz yuunalı	Kanıñı dökdüñ ki yıkanalım
(11) Emgek tarttıñ kim bizler arınalı	Zahmet çekdiñ ki biz arınalım
(12) Yazıkların[1] kopup	Günahlardan ayrılarak

5-

(13) Yürüp yugrup armain yemege	Yardım ét ki yorulmaksızın yürüyerek
(14) Uçmaktaki olbek mengü tüyge	Yetişelim cennetiñ zengin ve ebedi ziyâfetine
(15) Bolusan kim baralı	Biz ki yürümek isteyenlerdeniz
(16) Âmen	Âmin
(17)	Diger bir parça

1-

(18) Ave, yazıksızlığını[1]	Selam, ma'sûmiyetiñe
(19) Arçulap Teñri köçerdi[2]	Teñri arzulayarak göçürdi
(20) Asiz[3] boyuñ menğükke	'Aziz vücûdını ebediyete
[21] Olturtdı[4] öz öz öñinde	(Bilhassa) seni ağına oturtdı

(22) [1] Yazık: Günah. [2] Köçürmek: İntikâl étdirmek. [3] Arapça 'azîziñ o zamandaki (23) telaffuzu. [4] Olturmak: Oturmakdan, oturtmak

[387]

Kıpçak Türkçesine Dâir

2-

(01) Ave, kim bolmışsan aar[1] Selam, sen kim olmuşsñ oña

(02) Ana, kim Teñriden dovar Ana, kim Teñriden doğar

(03) Sözley[2] alay bizke teydi Söz gibi bize degdi

(04) Teñ geyinüp[3] Teñri sözi Kelânullâh¹⁸ vücûda girerek

3-

(05) Ave, sen davlarıñ davı Selam, sen dağlarıñ dağı (sen)

(06) Senden kişi kesmes sindi Senden insan kesmeksizin kopdı

(07) Tavga taş kim bitip üstü Dağa taş kim çıkub erişdi

(08) Köklerni barça tolturdı Gökleri tamâmen doldırdı

4-

(09) Ave, sanaa kız sagingan Selam, saña (ey) bâkire, düşünüb

(10) Beg Teñrini hem tilegen Beg Teñriyi hem dileyüb

(11) Mengü yıllarnı kim artmaz Ebedî seneleri ki bî-nihâyedir

(12) Mengülükke ne tükenmez (Ve) ilelebet nihâyet bulmaz

5-

(13) Ave, Yesûnıñ anasına Selam, Yesû'ın anası

(14) Ave, ananını oglına Selam, ey ananını oğı

(15) Alkış bize olkim børsün Bize alkış vørsün dëye

(16) Övgün anası yalbarsın Memdûh anası yalvarsın

(17) Yukarıda dënildiği üzere Kumanlar arasına sokılan misyonerler Mesîh dînini yaymak (18) için pek çok çalışmışlardır. Bunlar, Kunlarıñ¹⁹ dilini öğrendikleri gibi bu dilde bir edebiyat (19) temeli bile kurmuşlardır.

(20) Gördüğümüz manzûmeleri 'acabâ Kuman şâirleri mi nazm étmış, yoksa misyonerlermi?

¹⁸ Bu kelime metinde "Kelâm âh" şeklinde yazılmıştır.

¹⁹ Metinde "Kumanlar" yerine birkaç noktada "Kunlar" sözcüğü kullanılmıştır.

(21) [1] Aar: Añardan; oña nasıl ki saña, saâ olmışdır. [2] Sözley: Eski Osmanlıcada (22) 'sencileyin, bencileyin'deki teşbih lâhikasınıñ muhaffefi olan "+lay" . [3] Geyinmek: Vücûda girmek.

[388] Edebiyyat Fakültesi Mecmu'ası

(01) Şimdi zamânımızda bile kütüb-i mukaddeseyi İncil cem'iyetleri a'zâsı başka dillere kendileri tercüme ediyor, bulabildikleri yerlerde tashîh²⁰ (02) ettiriyorlar. Bu yazma mecmu'adaki eserler de o vaktteki (03) misyonerleriñ olduğu muhtemeldir. Şu zannımızı te'yîd edecek sebeplerden evvelâ ikinci neşideniñ (04) bugün aslı ma'lûm Latince'den tercüme edilmiş olması; sâniyen:

(05) "Kim bizim için öltürildi

(06) Buzavlay anıñ anası"

(07) beytinde olduğu gibi lisâna 'âdetâ bir Avrupa şivesi vèrilmesi. Bu beyti anlamak için (08) behemehâl Avrupalıca düşünmek ister. Bir Türk, bundan "bizim için buzağı gibi öldürülenün (09) anası" ma'nâsını güç idrâk eder. Sâlisen bu manzûmeniñ bir de notası vardır. Anlaşılan (10) arganon ile okunmak için bestelenmiştir. Bu nota ya Bizans veya İtalyan usûlünde bir şey (11) olacaktır. Erbâbı tarafından tedkîk edilirse Türk mûsikî târîhinde bir sahîfe tenvîr edilmiş (12) edilir dèye 'aynen bu makâleye 'ilâve edildi.

(13) Kodeks Kumanikus'uhn dili sâde, temiz Türkçe degildir. İçinde bir hayli Farsî, 'Arabî (14) kelimeler vardır, zâten lehçe de Azerî'yi aındırıyor. Bu da derbend tarîkiyle Kıpçak (15) ve Azerbaycan arasında bir muvâsala bulunduğına delâlet eyler.

(16) Manzûmelerde millî vezn kullanılmışdır, oldıkça da âhenge dikkat edilmiştir. Birinci manzûmede, (17) bir nev' -i müstezâd şekli de göriliyor.

Dârülfünûn Edebiyyat Fakültesi Mecmu'ası

Türk Târîhi Müderrisi Necib 'Âsım

3. Değerlendirme ve Sonuç

Yaşamı boyunca sivil, askerî ve siyâsî pek çok rolü aynı anda yürüten Necib Âsım, çalışmalarıyla Türk kültürü ve tarihine önemli hizmetler sunan bir ilim ve fikir adamıdır. Eserlerinin çoğunu Türk dili, tarihi ve kültürü ile ilgili

²⁰ Bu kelime metinde sehven "tassîh" şeklinde yazılmıştır.

konulara tahsis etmiştir. Zaman zaman çalışmalarının metodolojik açıdan zayıf olduğu yönünde eleştirilse de bazı alanlarda ilkleri teşkil eden eserler ortaya koyarak kendisinden sonra bu alanlarda çalışan pek çok kişi için kılavuzluk vazifesi üstlenmiştir.

Bu çalışma; eserleriyle Türk dili ve tarihi alanında yapılan çalışmalara önemli katkılar sunan Necib Âsım'ın 'Kıpçak Türkçesine Dâir' başlıklı yazısından hareketle Kıpçaklar ve Kıpçak Türkçesine dair görüşlerini aktarmak üzere oluşturulmuştur. 'Giriş' başlığını taşıyan ilk bölüm kapsamında çalışmaya bir ön adım teşkil etmesi bakımından çalışmanın amacı, yöntemi, kapsamı, müellifin Kıpçaklar ve Kıpçak Türkçesi hakkındaki genel görüşleri hususunda bilgi verilmiştir. 'Kıpçaklar ve Kıpçak Türkçesine Dâir' başlıklı bölüm kapsamında Kafesoğlu, Kurat, Öner gibi Türk dili ve tarihi üzerinde çalışan çeşitli araştırmacıların yanında Necib Âsım'ın Kıpçak Türkçesi ve Kıpçaklar ile ilgili görüşleri üzerine genel bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmanın asıl kısmını teşkil eden 'Metin' bölümü kapsamında ise Necib Âsım'ın H. 1332 (M. 1914) tarihli İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Mecmuasında yayımlanan 'Kıpçak Türkçesine Dâir' başlıklı yazısının fonemik transkripsiyonu yapılmıştır.

Müellif, bu yazısında, öncelikle Kuman-Kıpçakların tarih sahnesine çıkışı ve adlandırılmaları hakkında bilgi verir. Ona göre 'Kuman' adı, Kafkas dağlarının kuzey yamaçlarından kaynaklı dökülen Kuman ırmağından gelmektedir.²¹ Sonrasında Kuman-Kıpçakların yaşadığı tarihi süreç ve Moğollara karşı mücadeleleri aktarılır. Necib Âsım Bey metnin ilerleyen bölümlerinde, kuzeydeki (Deşt-i Kıpçak olarak tanımlanan bölgedeki) Kuman-Kıpçaklardan kalan mevcut tek eser olan Codex Cumanicus'tan bazı şiir, bilmece ve ilahi parçalarını alıntılararak bunları Osmanlı Türkçesi ile mukayese eder ve Kıpçak Türkçesinin anlaşılabilirlik bakımından Osmanlı Türkçesi ile çok da uzak olmadığını vurgular. Sonrasında ise bu eserin dilinin Osmanlı Türkçesine kıyasla Azerbaycan lehçesine daha yakın olduğunu belirtir. Bu durum, Necib Âsım'a göre Kıpçak Türkleri ve Azerbaycan arasında bir irtibat bulunduğunun delilidir. Yazar, Kıpçak Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi arasındaki bağlantıyı "İçinde bir hayli Farsî, 'Arabî kelimeler vardır, zâten lehçe de Azerî'yi andırıyor. Bu da derbend tarikiyle Kıpçak ve Azerbaycan arasında bir muvâsala bulunduğu delâlet eyler." şeklinde ifade etmektedir.²² Yazının kaleme alınmasından sonraki dönemlerde Kıpçakların tarihi ve Kıpçak Türkçesi üzerine yapılan çalışmalar ve araştırmalar, Necib Âsım'ın bu görüşünde haklı olmadığını ortaya koymaktadır. Bu hususta ortaya koyulan çalışmalar ve

²¹ Yazıksız, "Kıpçak Türkçesine Dâir", 380.

²² Yazıksız, "Kıpçak Türkçesine Dâir", 388.

elde edilen bulgular, 9. yüzyılın sonlarından itibaren Azerbaycan ve Kafkasya bölgesine kuzeyden gelen Kıpçakların yerleştiğini ve bunlardan bir kısmının Derbent yoluyla Selçuklulara katılarak Müslüman olduğunu, bir kısmının ise Gürcülere dâhil olarak Hıristiyanlaştığını belirtmektedir.²³

Necib Âsım'ın bu çalışması, metodoloji açısından bir nebze zayıf görünse de 20. yüzyılın başlarında, Milliyetçilik mefkûresinin dünya genelinde rağbet gördüğü bir dönemde Kıpçaklar ve Kıpçak Türkçesinden bahsetmesi; Kıpçakların bir Türk boyu olduğunu vurgulaması; Kıpçakların Batı Sibirya'dan başlayarak Doğu Avrupa'ya kadar olan bölgeyi etnik ve kültürel bakımdan tesir altına aldığını ifade etmesi bakımından önemlidir.

KAYNAKÇA

- Böler, Tuncay. "Necib Âsım Yazıksız ve Türk Diline Katkıları". *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 25 (Bahar/2009): 195-208.
- Çoğ, Mehmet. "Ortaçağ'da Kafkasya Havzasında Kıpçaklar". *Karadeniz İncelemeleri Dergisi* 10/19 (Kasım/2015): 57-74.
- Demir, İsmet vd. *Osmanlı Devleti İle Azerbaycan Türk Hanlıkları Arasındaki Münasebetlere Dâir Arşiv Belgeleri-I*. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı Yayın Nu: 4, Ankara.
- Ertürk, Halilibrahim – Akın, Ümit. *Yeni Tertib Muhtasar Osmanlı Sarfı*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2019.
- Gömeç, Sadettin Y. "Türk Tarihinde Kıpçaklar", *Türk Tarihçiliğine Katkılar (Mustafa Kafalı Armağanı)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2013.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Millî Kültürü* (39. Basım). İstanbul: Ötügen Neşriyat, 2015.
- Kurat, A. Nimet. *Peçenekler [Haz. Ahsen Batur]*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2016.
- Öner, Mustafa. *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*. Ankara: TDK Yayınları, 1998.
- Parlak, Mustafa. "Ahmet Midhat Efendi'nin Türkçülük Anlayışı". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3 (1989): 543-555.
- Sarıay, Ercüment. *Osmanlıdan Cumhuriyet'e Geçiş Sürecinde Bir Mütefekkir Olarak Necip Âsım: Hayatı ve Eserleri*. Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, 2012.
- Şapolyo, E. Behnan. "Necib Âsım". *Ülkü* 6/35 (1936): 341-343.
- Yazıksız, N. Âsım. "Kıpçak Türkçesine Dâir". *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, 1/4 (1914): 380-388.
- Yektaş Biancat, Gönül. "Kıpçak-Kumanların Olası Etnik Kökenlerine Dair Bir Tez". *Universita La Foscari Venezia* (2019): 1-10.
- Yücel, Hasan Ali. "Necib Âsım, Ölümünün 20. Yılı Münasebetiyle". *Türk Yurdu* 241 (Şubat/1955): 597-603.

²³ İsmet Demir vd. *Osmanlı Devleti İle Azerbaycan Türk Hanlıkları Arasındaki Münasebetlere Dâir Arşiv Belgeleri-I*, (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı Yayın Nu: 4, Ankara), 30; Mehmet Çoğ, "Ortaçağ'da Kafkasya Havzasında Kıpçaklar", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi* 10/19 (Kasım/2015): 60-66; Sadettin Y. Gömeç, "Türk Tarihinde Kıpçaklar", 14-15.